

Максим ВАСІН – Виконавчий директор громадської організації «Інститут релігійної свободи», магістр права

Опубліковано 23 липня 2009 року, [УНІАН-Релігії](#) Бурхливі політичні події в українському парламенті часто вимагають особливої уваги для того, щоб проаналізувати його роботу в окремих сферах суспільного життя. Офіційне завершення четвертої сесії Верховної Ради України VI скликання є чудовим приводом подивитись, а що все ж таки відбувається у стінах найвищого законодавчого органу країни в контексті державно-конфесійних відносин і які є орієнтири на майбутнє.

Пропозиції до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації»

[Закон України](#) «Про свободу совісті та релігійні організації» був ухвалений ще в квітні 1991 року, тобто до набуття Україною своєї незалежності та до ухвалення Конституції України у червні 1996 року. З огляду на це на практиці відчувається застарілість окремих положень цього Закону, незважаючи на його високу позитивну оцінку як одного із найдемократичніших у Східній Європі. Зокрема уточнення потребують положення щодо освітньої діяльності релігійних організацій, порядку організації публічних мирних заходів релігійного характеру, державної реєстрації релігійних організацій в контексті співвідношення з іншим спеціальним законом, діяльності священнослужителів-капеланів в різних установах – військових, медичних, пенітенціарної системи тощо.

Протягом четвертої сесії не було багато пропозиції щодо зміни базового Закону про свободу совісті. Можна згадати проект народного депутата Геннадія Москаля (НУНС) «Про внесення змін до Закону "Про свободу совісті та релігійні організації" щодо запобігання діяльності релігійних культів деструктивного типу та тоталітарних сект» ([реєстр. №2419](#) від 21.04.2008 р.). Автор пропонував створити Державний реєстр релігійних організацій і запровадити їх реєстрацію та щорічну перереєстрацію статутів (положень), що існують в Україні менше 10 років, розширити підстави для ліквідації релігійних організацій за рішенням суду, а також встановити низку заборон і обмежень щодо їх діяльності.

Очевидно, що такі новації не знайшли підтримки у релігійному та експертному

середовищі, де законопроект був сприйнятий як зазіхання на свободу віросповідання в Україні. Такої думки були і члени профільного Комітету з питань культури і духовності, які за наслідками розгляду проекту рекомендували Верховній Раді його відхилити. Парламентарі зазначили, що чинний Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» значно демократичніший, ніж запропоновані до нього зміни.

Також, на думку членів комітету, сьогодні суттєвого оновлення (приведення у відповідність з Конституцією України, міжнародними нормативно-правовими актами) потребує весь Закон, а не його окремі положення.

Окрім цього, народний депутат Роман Ткач (НУНС) вніс до Верховної Ради України законопроект про внесення змін до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» ([реєстр. №1276](#) від 25.12.2007 р.). Проектом передбачається приведення у відповідність із вимогами Цивільного кодексу України часу набуття релігійною організацією статусу юридичної особи, розширюється перелік підстав для відмови релігійній організації у реєстрації її статуту (положення) та коло суб'єктів надання висновків, до яких орган, який здійснює реєстрацію, може звертатися. На думку автора, прийняття законопроекту сприятиме усуненню суперечностей між Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації», Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» та частиною 4 статті 87 Цивільного кодексу України.

Під час обговорення законопроекту на засіданні профільного Комітету з питань культури і духовності було відзначено, що він не усуває проблему подвійної реєстрації для релігійних організацій. Зверталася увага на те, що Міністерству юстиції доручено розробити і подати в установленому порядку на розгляд Кабінету Міністрів проект Закону щодо внесення змін до законодавчих актів України з питань державної реєстрації окремих видів юридичних осіб. Було також наголошено, що комітет неодноразово розглядав на своєму засіданні проект Концепції державно-конфесійних відносин в Україні і невдовзі має намір внести його на розгляд Верховної Ради.

У зв'язку з цим було ухвалено рішення спочатку прийняти Концепцію, а потім на її основі вносити зміни в закони, що регулюють діяльність релігійних організацій. Фактично Комітет підтримав аналогічну позицію Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій, про що мова буде йти нижче.

Слід зауважити, що протягом четвертої сесії законопроект №1276 не був включений до порядку денного засідань парламенту. При цьому раніше комітет зареєстрував постанову про його відхилення.

Питання заснування релігійними організаціями навчальних закладів державного стандарту освіти

Зазначене питання вже давно обговорюється в парламенті, при чому на протязі кількох скликань. Проте до цього часу депутати по-різному дивляться на право Церков засновувати приватні навчальні заклади нарівні з іншими суб'єктами – зокрема громадськими організаціями та фізичними особами. У суспільній дискусії переважає

думка про те, що згідно міжнародних договорів Україна повинна забезпечити право віруючих батьків на вільний вибір освіти для своїх дітей. Цей вибір має бути забезпечений розгалуженою мережею навчальних закладів різних форм власності, в тому числі заснованими релігійними організаціями.

Задля вирішення цього питання група народних депутатів з різних фракцій – Володимир Стретович та Володимир Марущенко (партія ХДС, НУНС), Ольга Боднар (БЮТ) та Володимир Малишев (ПР) – у котрий раз внесли до парламенту відповідну пропозицію. Проект Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо заснування релігійними організаціями навчальних закладів» ([реєстр. №2729](#) від 09.07.2008 р.) передбачає надання релігійним організаціям права засновувати навчальні заклади державного стандарту освіти – різних форм та рівнів акредитації. Раніше подібні проекти вносились на розгляд Верховної Ради п'ятого та четвертого скликань, але не отримали необхідної кількості голосів народних депутатів на свою підтримку.

Протягом четвертої сесії вказаний законопроект бурхливо обговорювався у Комітеті з питань культури і духовності, який довго не міг визначитися щодо свого ставлення до цієї ініціативи. Члени Комітету – народні депутати Михайло Косів (БЮТ), Ярослав Кендзьор (НУНС) та Павло Мовчан (БЮТ) висловили низку зауважень до цього проекту, які, на думку його авторів, не стосувались юридичних формулювань його тексту чи механізмів реалізації, проте полягали лише у сумнівах щодо доцільності такої законодавчої ініціативи.

У профільному Комітеті з питань науки і освіти відхилити цей проект закликала своїх колег Катерина Самойлик (КПУ), яку підтримали голова Комітету Володимир Полохало (БЮТ), Дмитро Табачник (ПР) та інші члени Комітету. Врешті-решт обидва комітети ухвалили рішення рекомендувати Верховній Раді відхилити зазначену ініціативу як таку, що суперечить Конституції України, утримавшись від більш глибокої мотивації причин такого висновку.

Важливо зауважити, що законопроект №2729, окрім довготривалого розгляду в комітетах, до цього часу жодного разу не виносився на обговорення до сесійної зали парламенту, як це передбачає Регламент Верховної Ради. З приводу цього в релігійному середовищі складається враження, що відбуваються спроби ухилитися від голосування по цьому проекту під час пленарного засідання парламенту.

Відновлення права релігійних організацій на постійне землекористування

До недавнього часу в Україні релігійні організацій набували земельні ділянки у користування лише на підставі договорів оренди. При цьому орендні відносини на сьогодні передбачають сплату чималої орендної плати, встановленої законом та місцевими нормативними актами щодо грошової оцінки земель.

15 січня 2009 року Верховна Рада ухвалила [Закон України](#) «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо права релігійних організацій на постійне користування земельною ділянкою» №875-VI, яким було відновлено право релігійних

організацій на постійне землекористування. Це рішення стало найбільшим досягненням парламенту у державно-конфесійних відносинах за останні роки.

Авторами відповідного законопроекту ([реєстр. №0973](#) від 23.11.2007 р.) виступили народні депутати з різних парламентських фракцій – Олександр Турчинов і Руслан Лук'янчук (БЮТ) та Ярослав Сухий (ПР). Вказаним Законом було внесено доповнення до частини другої статті 92 [Земельного кодексу України](#)

, чим було розширено коло суб'єктів права постійного користування і додано до нього – “релігійні організації України, статuti (положення) яких зареєстровано у встановленому законом порядку, виключно для будівництва і обслуговування культових та інших будівель, необхідних для забезпечення їх діяльності”.

Повернення релігійним організаціям колишнього культового майна

Ініційований вдруге народним депутатом Ольгою Боднар (БЮТ) [законопроект №3347](#) від 10.11.2008 року «Про внесення змін до деяких законів України» (щодо мораторію на приватизацію майна культового призначення) не тільки не виносився на голосування до сесійної зали, але навіть не був розглянутий на рівні профільного Комітету з питань економічної політики. В результаті вказаний законопроект залишається у парламенті без руху, не зважаючи на те, що Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій неодноразово наголошувала на невідкладній потребі ухвалення подібної ініціативи.

Як зазначає автор, з метою відновлення історичної справедливості та забезпечення проведення реституції раніше націоналізованого нерухомого майна колишнього культового призначення законопроект передбачає запровадження мораторію на приватизацію, продаж та відчуження в інший спосіб будівель (споруд, приміщень) та їх окремих частин, які мали чи мають культове призначення, використовуються не за призначенням та знаходяться у державній чи комунальній власності.

Приводом до внесення такого законопроекту стало те, що в останні роки почастишали випадки приватизації та продажу колишнього культового майна, особливо на місцевому рівні, особам, які не мають відношення до релігійних організацій. Про необхідність вирішення цієї проблеми глави Церков знову наголосили на останній зустрічі з Прем'єр-міністром Юлією Тимошенко від 13 липня 2009 року. Однак до цього часу Верховна Рада не проявляє активності щодо опрацювання та розгляду законопроекту №3347.

Заради справедливості слід відзначити, що парламент зробив деякі кроки у напрямку збереження колишніх культових будівель від передачі у приватні руки сторонніх осіб. Мається на увазі підготовка пропозицій до Закону України «Про Перелік пам'яток культурної спадщини, які не підлягають приватизації», що передбачає розширення цього переліку об'єктами колишньої церковної власності. В цьому контексті можна назвати законопроект №3453 від 09.12.2008 року народного депутата Віктора Шемчука (НУНС), який чекає розгляду у сесійній залі парламенту.

Забезпечення реалізації права віруючих та релігійних організацій на мирні зібрання

3 червня 2009 року Верховна Рада за наслідками розгляду на пленарному засіданні ухвалила у першому читанні проект Закону про порядок організації і проведення мирних заходів ([реєстр. №2450](#) від 06.05.2008 р.), підготовленого Кабінетом Міністрів України. Законопроект пропонує врегулювати механізм реалізації конституційного права громадян на мирні зібрання, визначивши порядок підготовки і проведення мирних зібрань, перелічених у частині першій статті 39 Конституції України та названих у проекті мирними заходами, а саме – зборів, мітингів, походів і демонстрацій.

Важливо відзначити, що стаття 1 законопроекту №2450 встановлює, що сфера дії цього закону “не поширюється на ...релігійні обряди і церемонії у випадках, передбачених Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації»”. Такий підхід викликає занепокоєння у експертів та представників Церков, оскільки практика останніх п’ятнадцяти років показала, що чинний Закон про свободу совісті у цьому аспекті дискримінує релігійні організації, порівняно з фізичними особами та іншими організаціями, та не відповідає статті 39 Конституції України, яка гарантує кожному право на мирні зібрання.

У парламенті вже давно були спроби законодавчо врегулювати механізм реалізації права на мирні зібрання, у відсутності якого громадяни зараз керуються безпосередньо конституційними положеннями як нормами прямої дії. Однак, на думку правозахисників, для релігійних організацій не можна залишати нині діючий порядок, передбачений статтею 21 Закону про свободу совісті та релігійні організації, оскільки він фактично дискримінує віруючих порівняно з іншими громадянами.

Зміни до кримінального законодавства: релігійний аспект

4 березня 2009 року Верховна Рада у першому читанні ухвалила за основу законопроект «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості» ([реєстр. №2281-1](#) від 28.03.2008 р.), підготовленого народним депутатом Тарасом Чоронвілом (ПР).

Проектом пропонується внести зміни до статей Кримінального кодексу України в частині злочинів проти життя й здоров’я особи, до статті 161 щодо порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або ставлення до релігії, а також до статті 300 Кодексу щодо ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості. Однак у редакції до другого читання документ зазнав редакційних правок до статей 115 та 161 КК України. При цьому профільний парламентський комітет вирішив не вносити зміни до статей 121, 122, 126, 127 та 129 КК України у запропонованій автором та прийнятій в першому читанні редакції.

Слід нагадати, що цей проект є не першою законодавчою ініціативою з даної проблематики. Раніше до Верховної Ради було подано законопроект «Про внесення змін

до деяких законодавчих актів України (щодо посилення відповідальності за розпалювання політичної, ідеологічної, расової, національної або релігійної ворожнечі)», реєстр. №2281, автор – народний депутат Ганна Герман, який був розглянутий того ж дня, проте не добрав п'яти голосів для ухвалення за основу. Також у парламенті були зареєстровані законопроект №1325 народного депутата Геннадія Москаля, законопроект №1395 з ініціативи Президента України, законопроект №1395-1 народного депутата Олександра Фельдмана та законопроект №4076 народного депутата Олега Новікова.

Напрацювання на майбутнє

Відповідно до Орієнтовного плану законопроектних робіт на 2009 рік, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів №185-р від 18.02.2009 року, на Державний комітет України з питань національностей та релігій покладено обов'язок до листопада цього року розробити нову редакцію [Закону України](#) «Про свободу совісті та релігійні організації». Метою цих законодавчих змін, як зазначено у розпорядженні Уряду, є потреба у «забезпеченні зміцнення правових засад свободи совісті та віросповідання в Україні».

Головним поступом у питанні розробки нової редакції цього Закону стало створення у квітні 2009 року відповідної Робочої групи при Держкомнацрелігій. Фахівці міністерств і відомств, експерти громадських організацій та науковці отримали завдання доопрацювати проект нової редакції Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», розроблений у продовж 2006 року подібною робочою групою при Міністерстві юстиції.

Під час засідань члени Робочої групи торкнулись окремих аспектів процедури реєстрації релігійних організацій та їх господарської діяльності. Також були обговорені положення відносно задоволення релігійних потреб військовослужбовців, пацієнтів медичних закладів та осіб, що тримаються під вартою чи відбувають покарання.

Відповідно до регламенту Кабінету Міністрів підготовлений законопроект перед поданням на розгляд Уряду буде спрямований на погодження до міністерств та відомств, які мають надати свою оцінку запропонованій редакції Закону. Після цього узгоджена і схвалена Кабміном редакція цього документу має бути подана до парламенту.

З огляду на передвиборчий період та політичну ситуацію у Верховній Раді існують сумніви щодо можливості ухвалення нової редакції Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» у найближчій перспективі. До цього ж і релігійна спільнота неодноразово висловлювала позицію про недоцільність розгляду такого важливого законопроекту у період передвиборчої невизначеності. У зв'язку з цим Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій звертала увагу керівництва країни на потребу ухвалення у якості закону Концепції державно-конфесійних відносин в Україні, розробленої Центром ім. Разумкова разом із представниками конфесій, яка, на думку глав Церков, зможе стати основою для майбутніх змін у законодавстві у сфері свободи совісті та діяльності релігійних організацій.

Інститут релігійної свободи, м.Київ
www.irs.in.ua

Джерело: [УНІАН-Релігії](#)